

Dudka P.F., Tarchenko I.P., Bodaretska O.I., Dobrianskyi D.V.
Bogomolets National Medical University

PRAYER FOR THE HEROES OF UKRAINE IN THE CHURCH OF ST. PANTELEIMON IN GALAGANY

Summary

Galagany is a khutir (single-homestead settlement), founded in 1836 in a suburbs of Kyiv. It is believed that the name of the settlement arose from the name of its owners, landlords Galaganovs. In 1884, the area was occupied by so-called Rubezhivska colony for juvenile offenders situated in the village Mykhailivka-Rubezhivka. In 1891, here was founded the church in honor of St. Alexander Nevsky. Construction was completed in 1893. The events of 1917 and subsequent years were the sad end of church's history. In 1934, the church was closed; the cemetery with graves of more than 500 priests and children of the penitentiary colony was destroyed. The church was rearranged into a culture centre. In early 1936, the church was completely destroyed. The next chapter in the history of the temple in Galagany began in 2001, when the newly St. Alexander Nevsky Parish was registered. During 2003-2006, a small church of St. Panteleimon was built. December 6, 2005, the place was hallowed with the laying of a stone for the construction of St. Alexander Nevsky church, which is to be restored at its original location. In the church of St. Panteleimon constantly take place prayers for the heroes of «Heavenly Hundred» and for soldiers of anti-terrorist operation. Here we pray for our hero – student of Bogomolets National Medical University Volodymyr Yurychko, who died from a sniper's bullet near the town of Shchastia in Eastern Ukraine.

Keywords: Galagany, Church of St. Panteleimon, Yurychko.

УДК 078(477.43)(092)

ПОСТАТЬ ЗДЕНЕКА КОМІНЕКА В ІСТОРІЇ НАРОДНОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ У КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ

Кузів М.В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

У статті на основі архівних, документальних та історичних матеріалів висвітлено процес становлення Народної консерваторії у Кам'янці-Подільському у 20-х роках ХХ ст. Вперше аналізується статут Народної консерваторії. Розглядається діяльність видатного подільського музиканта Зденека Комінека, розкриваються маловідомі факти його біографії та роль митця у відкритті Народної консерваторії. Автор робить акцент на регіональній специфіці цієї яскравої сторінки в історії подільської культури.

Ключові слова: музика, музична освіта, Народна консерваторія, культурно-освітній заклад.

Постановка проблеми. Необхідним аспектом Пекзистенції й розвитку української музичної культури є розвідки в галузі історії та шляхів збереження культурно-мистецького надбання. Різноманітні умови виникнення та існування аналогічних явищ на землях України, специфічні історико-національні процеси зумовлюють особливе ставлення до охорони й використання вітчизняного культурного доробку на належному цивілізованому рівні.

Аналіз джерел мистецького, культурологічного і педагогічного спрямування вказує на те, що подільськими науковцями М.А. Печенюк, В.Ф. Івановим, Р.С. Римар розкриваються маловідомі сторінки розвитку культури подільського регіону, функціонування певних фондів і навчальних закладів. В їх працях дотично висвітлюється і діяльність З.Р. Комінека. Проте, жоден з названих авторів не висвітлив ролі подільського музиканта З. Комінека у відкритті Народної консерваторії в регіоні.

Мета даної статті – дослідити процес становлення Народної консерваторії у Кам'янці-Подільському та окреслити найбільш вагомими сторонами творчої діяльності представника чеської скрипкової школи З. Комінека, зацентрувавши увагу на періоді 20-х років минулого сторіччя.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. в Україні відбуваються помітні зрушення в галузі музичної освіти, які були зумовлені загальною

демократизацією мистецтва, боротьбою прогресивно налаштованих діячів культури за розкряпання творчих сил народу та зростаючою потребою у кваліфікованих музичних кадрах. Починають з'являтися і розвиватися різні форми позашкільної освіти: народні університети (до яких як музична секція входила і народна консерваторія), народні бібліотеки, комітети і товариства писемності, створюються благодійні установи та недільні школи. Яскравим взірцем навчального закладу нового типу, покликаною нести музичні знання широким масам людей, була народна консерваторія.

Народні консерваторії – це культурно-освітні організації, які мали характер загальнодоступних музичних учбових закладів. Вони ставили своєю метою поширення музичних знань серед широких верств шляхом систематичного навчання музиці, а також влаштування концертів і лекцій. Організаторами першої такої консерваторії в Москві у 1906 році були російський композитор і педагог Сергій Іванович Танєєв (1856-1915) та його учень, український музикознавець Болеслав Леопольдович Яворський (1887-1942) [12, с. 906]. В перші роки радянської влади в Україні народні консерваторії були відкриті в багатьох містах (Києві, Харкові, Ізюмі та ін.).

Значна роль у справі розбудови української національної культури 10-20-х років ХХ століття на-

лежить музикознавцю, піаністу, педагогу, композитору Б.Л. Яворському, який працював у Київській консерваторії з 1916 по 1921 роки. Однією з яскравих культурних сторінок того часу можна вважати створення Київської Народної консерваторії у 1919 році з ініціативи Б. Л. Яворського. Саме Народна консерваторія відтворила ту особливу, універсальну форму музичної освіти, у якій, за Б. Яворським, вперше в історії людства високе музичне мистецтво ставало всезагальним надбанням. У цей період Б.Л. Яворський був одним з найавторитетніших музичних діячів у Києві. Як пише сучасна українська дослідниця Т. Антропова: «Із проханням створити Київську Народну консерваторію як заклад, спроможний широко пронести музичну просвіту в маси, до Яворського звернулося Товариство «Народного театру та мистецтв», діяльність якого підтримували місцеві профспілки. Усі класи Народної консерваторії (яка мала приміщення на Хрещатику) знаходилися на забезпеченні державного бюджету. Було розширено та посилено спеціалізовані класи...» [1, с. 43]. У програмі Народної консерваторії було відкриття великої кількості бібліотек, проведення різноманітних лекцій.

Була започаткована нова форма просвітницької діяльності – жанр «концертів з поясненнями», де лектор докладно розповідав про виконувані твори. Також з'являються нові творчі студії декоративного та загального живопису; концерти-лекції, концерти-митинги (як складові просвітницько-пропагандистської програми розвитку національної культури), які були спрямовані на недосвідченого слухача [1, с. 54].

Цей хронологічний період характеризується достатньо жвавими інтеграційними процесами відомих музичних центрів та їх керманів з регіональними творчими осередками міст з високим культурно-мистецьким потенціалом. У відродженні української культурної спадщини особлива увага надається творчості митців, які присвятили своє життя служінню високому мистецтву, ревіталізації музичних творів, ретельно зберігаючи для сучасного та майбутнього найкращі зразки минулих століть.

Насиченим і бурхливим було культурне життя Кам'янця-Подільського на початку ХХ ст. У цей час тут працюють письменники – М. Драй-Хмара і М. Годованець; корифеї українського театру М. Садовський, М. Заньковецька; М. Литвиненко-Вольгемут; молоді композитори М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць; художники О. Грен, В. Гагенмейстер, В. Розвадовський та ін.

Серед представників цієї мистецької плеяди, які водночас були ініціаторами відкриття у Кам'янці-Подільському фундаментальних музичних осередків високого рівня був і З. Комінек, котрий брав активну участь у переформатуванні культурно-просвітницького училища, музичної школи та у створенні Народної консерваторії у Кам'янці-Подільському.

Зденек Рудольфович Комінек (1882–1950) – одна з непересічних мистецьких особистостей, яким належить почесне місце в історії розвитку подільської регіональної музичної культури ХХ ст. Він був активним будівничим культуротворчих процесів першої половини ХХ ст. на Поділлі.

Багатогранність таланту та індивідуальності З.Р. Комінека розкривається в інтегруванні виконавського, педагогічного, музично-громадського й організаційного спрямувань.

Багатоскладова діяльність З.Р. Комінека особливо яскраво розгорнулася у кам'янецький період його життєтворчості. На жаль нечисленні публікації, окремі, надзвичайно скупі згадки про його громадську і педагогічну діяльність, а також практич-

но повна недослідженість архівних матеріалів не дають істинного уявлення про значущість феномену митця в історії подільської музичної культури ХХ століття.

Вивчати цей період доволі складно: мало збереглося документальних згадок, ще менше опубліковано. Серед архівних документів, які вдалося відшукати, знаходиться статут Народної консерваторії, список лекторів, зарплатна відомість. Матеріали ці зберігаються в державному архіві Хмельницької області. Не збереглися наступні документи, які були би важливими для вивчення діяльності Народної консерваторії: списки учнів, навчальні програми і розклад занять.

Ініціатором створення Народної консерваторії були дві фундації – Український національний хор і Українська філармонія Кам'янця-Подільського. Створювались вона задля підняття загального рівня музичної освіти та виховання, розвитку хорового виконавства та впровадження в систему музичного навчання народної пісні.

Її першим директором став Микола Грінченко, відомий в майбутньому український мистецтвознавець. Культурна ситуація тих років конче вимагала розгортання роботи по підвищенню загальної культури мас, підготовки нових національних кадрів музикантів. Актуальні тоді проблеми реорганізації музичної освіти не могли не торкнутися й М. Грінченка. У своїй діяльності він знаходить цілковиту підтримку кращих музичних сил тогочасного Кам'янця: З. Комінека, І. Вікула, М. Тележницького, А. Черняхівського, О. Телецького. Саме їх підписи стоять під статутом Народної консерваторії [4, арк. 9].

У липневому номері місцевої газети «Наш шлях» за 1920 рік надруковано оголошення про відкриття Народної консерваторії та прийом слухачів. «В п'ятницю 2 липня відбулась нарада представників Української філармонії п.п. А.П. Черняхівського, З. Комінека, В. Малевинського, О. Терлецького і членів Національного хору І. Вікула, М. Грінченка й Д. Куліша з приводу відкриття у Кам'янці Народної консерваторії. Виявилось, що у Кам'янці досить музичних сил, з котрими можна б почати працю в найближчі часи. ...Матеріальні засоби складатимуться з платні за право навчання, допомоги від інституцій – ініціаторів, допомоги від Міністерства Народної освіти, управління Головноуповноваженого й кооперативних об'єднань» [14].

Народна консерваторія у Кам'янці-Подільському була заснована 19 серпня 1920 року. Навчальний заклад, названий консерваторією, віддалено нагадував теперішній рівень музичної школи. Знаходилась вона в приміщенні Українського клубу (ріг вулиць Петроградської та Кишинівської), теперішні Лесі Українки та Драгоманова [5, арк. 6].

Статут консерваторії складається з дев'яти розділів:

1. Мета і права Народної консерваторії.
2. Склад Народної консерваторії.
3. Керування справами Народної консерваторії.
4. Умови вступу до Народної консерваторії.
5. Учбово-допоміжні установи Народної консерваторії.
6. Особистий склад Народної консерваторії.
7. Засоби існування Народної консерваторії.
8. Ревізійна комісія.
9. Ліквідація Народної консерваторії.

До цього закладу набували право вступати «всі хто має лише елементарні здібності до музики, бо завданням цієї школи є – навчити музичному ремеслу, приступному кожній людині» [2, с. 4]. З документів стає зрозумілим, що до навчання у музичному закладі освіти допускались усі бажаючі.

В параграфі 26 статуту консерваторії сказано, що «...до народної консерваторії приймаються як

чоловіки так і жінки (не молодше 14 років), хто має слух та елементарні музичні здібності» [6, арк. 2а]. Її завданням було дати широким масам як загальну музичну, так і початкову професійну освіту.

Основна мета консерваторії, розроблена З. Комінеком та його колегами, сформована у першому параграфі її власного статуту: «а) підготовки народних вчителів музики та співу; б) вивчення та ознайомлення з українською народною музикою, піснею та церковним співом; с) поширення загальної музичної освіти серед широких верств населення шляхом ознайомлення його зі світовою музикою; д) підняття любові до народного мистецтва в народних масах через відповідне музичне виховання» [7, арк.1]. Можна констатувати, що Народна консерваторія несла простому народу, робила доступними, класичні твори, водночас, народна музика розповсюджувалась, поширювала свою ходу і звучання у містах й містечках Поділля. Робилось це з любов'ю і повагою до української музичної творчості. Завдяки ознайомленню з традиційним мистецтвом, а також церковним співом, консерваторія підносила на високий щабель духовність учнів.

Із зарплатної відомості дізнаємося про склад лекторів:

1. М. Грінченко – Голова колегії та викладач теоретичних дисциплін;
2. М. Тележинський – диригування і хоровий клас;
3. І Вікул – організація хорів;
4. Ю. Баулін – сольфеджіо;
5. Стешко – епізодичні курси історії музики;
6. Рапопорт, Мокачевич, Буковиська – рояль;
7. З. Комінек, Розенцвіт, Терлецький – скрипка;
8. Литвиненко, Павловський, Селіцька – сольовий спів;
9. Білецька – естетика;
10. Орел-Степняк – драматичний клас;
11. Місевський – настроїщик;
12. Бржосноньовський – канцелярист;
13. Швець, Калвайтіст – кур'єри [8].

До нового музичного закладу було подано понад 450 заяв, але після перевірки здібностей зарахували 350 слухачів [11]. Превалюючий контингент учнів на той час складала робітнича молодь, червоноармійці, діти селян, а також талановиті представники музичної самодіяльності міста. Основною роботою з ними стали заняття в хорових класах, знайомство з музичною літературою. При консерваторії відкрились диригентсько-хоровий, інструментальний, драматичний відділи, а також відділ сольного співу. На них готувались народні вчителі музики і співу з тим, щоб нести музичну освіту широким верствам населення. Особлива увага приділялась хоровому відділу. Складався цей відділ з таких класів: методика хорового співу, диригентська етика, практика хорового співу та організація національних хорів. Він мав дати на село і взагалі для краю музично освічених диригентів, організаторів народних хорів та вчителів музики. Цей відділ в Народній консерваторії був практично творчою базою вивчення всіх музично-теоретичних дисциплін: теорії музики, сольфеджіо, основ гармонії, поліфонії, аналізу форм, історії музики. Він розвивав навички виконавчої майстерності і диригентсько-хорової техніки, готував диригентські кадри. Через гостру потребу в музичних кадрах у січні 1921 року диригентсько-хоровий відділ було реорганізовано в інструкторський із скороченим курсом навчання.

Зупинимось на окремих фактах біографії З. Комінека. Зденек Рудольфович Комінек народився 8 червня 1882 року у місті Прага (тепер Республіка Чехія). Його батько був керуючим на металургійному заводі [13]. Після закінчення 4-х класів гімназії вступив на навчання у Празьку консерваторію

по класу скрипки, де його вчителем став професор Отакар Шевчик.

Отакар Шевчик був визнаним чеським скрипковим педагогом межі XIX – першої половини XX століття. У 1870 закінчив Празьку консерваторію, був її професором у різні роки (1892–1906, 1919–1921). Гастролював і жив в Україні. Брав участь у концертах Київського відділення Російського музичного товариства, у тому числі в ансамблях з М. Лисенком. Був концертмейстером оперного театру і викладав у Харківському музичному училищі в 1874–1875, а в 1875–92 – у Київському музичному училищі. Виступав як соліст і ансамбліст в Києві (в сонатних вечорах з піаністом В. В. Цухальським), Москві та Петербурзі (1878); грав також в квартеті за участі Э. Ізаї під час його гастролей по містах Росії [3, с. 315].

Хочеться зазначити, що Празька консерваторія сприяла становленню уславлених виконавських шкіл. Найвідоміша з них, скрипкова, започаткована Я. Стаміцем, у якого вчилися численні чеські та німецькі скрипалі. Одним із них був І. Френцль, учитель Ф. Піксиса, першого професора-скрипаля у Празькій консерваторії. Ф. Піксис та його молодші послідовники – М. Мільднер, А. Бенневиць, Ф. Ондрижчик, О. Шевчик та інші виховали десятки скрипалів, які гастролювали та працювали в Україні.

В 1900 році З. Комінек перевівся у тільки відкрити Чесько-Слов'янську академію музики і співу, яку блискуче закінчив у 1902 році, отримавши фах концертмейстера оркестру і диригента. Ще під час навчання у 1900 році отримав призначення на посаду асистента професора скрипкового класу при названій Академії і працював там до 1902 року. В той же час він працював капельмейстером оркестру балету Празького земського театру. З 1905 по 1909 роки викладав скрипку в Академії. За роки роботи зарекомендував себе чудовим викладачем і проявив себе талановитим диригентом [13].

У 1911 році З. Комінек приїхав у Кам'янець-Подільський на посаду військового капельмейстера 47-го піхотного Українського полку (по вільному найму). З вересня 1912 року викладав музику у Кам'янець-Подільській чоловічій гімназії та комерційному училищі Мазінга. Викладання поєднував з керуванням духовими оркестрами у цих навчальних закладах. В 1913 році був запрошений директором приватної музичної школи професором Т. Ганицьким викладати скрипку.

Добре володіючи скрипкою і маючи чудовий сольний інструмент, З.Р. Комінек, незважаючи на велике педагогічне навантаження, здійснював інтенсивну виконавську діяльність як скрипаль, виступав у сольних програмах і в ансамблях з провідними музикантами міста, працював концертмейстером 1-х скрипок Кам'янець-Подільського державного драматичного театру [13], був активним членом Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича в Кам'янці-Подільському. Він був доволі відомою людиною в місті. Тому і запрошення його на викладацьку роботу в консерваторію не було випадковим.

Народна консерваторія брала активну участь у пропаганді музичного мистецтва. Педагоги і учні консерваторії брали участь в міських концертах, що сприяло залученню до мистецтва широких мас трудящих. Так з програми виступів Українського національного хору дізнаємося про виконання З. Комінеком «Фауст-фантазії» Гуно-Сарасате та «Легенди» Г. Венявського [8, арк. 41] і виконання «лектором народної консерваторії З. Комінеком сцен з балету Беріота та ученицею народної консерваторії п. Драгомирецькою «Вечора» К. Стеценка» [10, арк. 42].

Висновки. Таким чином, факти діяльності подільського музиканта-скрипаля чеського по-

ходження Зденека Комінека дають можливість говорити про вплив його особистості на стан музичної освіти на Кам'янецьчині, що здійснювався як важлива складова культурно-історичного процесу подільського регіону. Варто зазначити не лише його провідну роль в організації Народної консерваторії, але й активну діяльність у сфері популяризації музичного мистецтва шляхом викладання у навчальному закладі, участі в концертах, різноманітних заходах, заохоченні слухачів школи власним прикладом до дієвого підняття

рівня духовної, культурної, зокрема музичної освіти населення регіону. Даний матеріал доповнить лекційні курси з «Історії української музики», «Української музичної педагогіки» і «Музичної освіти на Поділлі», розширить тематику для написання рефератів та курсових робіт. Ця стаття дозволяє в більш повному обсязі відтворити історичну перспективу становлення подільської культури на прикладі Народної консерваторії, не порушуючи в цілому загальної концепції розвитку музичної культури регіону.

Список літератури:

1. Антропова Т. А. Постаць Б. Яворського у контексті культуротворчих процесів в Україні 10-20-ті роки ХХ ст. / Дис. ... канд. Мистецтвознавства: 17.00.03 / Нац. музична академія України ім. П. І. Чайковського / Т. А. Антропова. – К., 2010. – 279 с.
2. Грінченко М. Народна Консерваторія у м. Кам'янці на Поділлі / Микола Грінченко // Наше життя № 2. – 1920, серпень. – С. 4.
3. Григорьев В. Ю. Шевчик Отакар // Музыкальная энциклопедия: В 6 т. \ Редкол.: А. М Прохоров (председатель) и др. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – Т. 6. – С. 315.
4. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХМО) – Ф. р-1128. Кам'янецький повітовий революційний комітет. Відділ народної освіти, 1919-1920 рр. – Оп 1. – Спр. 96. Статут, кошторис і відомості на видачу зарплати лекторам і службовцям Народної консерваторії м. Кам'янця-Подільського. – 9 арк.
5. ДАХМО – Ф. р-1128. – Оп. 1. – Спр. 113. Описи і списки театральних майна, зареєстрованих і реєстрованих музичних інструментів, посвідчень працівників підвідділу мистецтв. – 6 арк.
6. ДАХМО – Ф. р-1128. – Оп. 1. – Спр. 96. – 2а арк.
7. ДАХМО – Ф. р-1128. – Оп. 1. – Спр. 96. – 1 арк.
8. ДАХМО – Ф. р-1128. – Оп. 1. – Спр. 96. – 3а арк.
9. ДАХМО – Ф. р-1515. Український національний хор м. Кам'янця-Подільського. – Оп. 1. – Спр. 2. Програми Українського національного хору – 41 арк. 8.
10. ДАХМО – Ф. р-1515. – Оп. 1. – Спр. 2. – 42 арк. 9.
11. Житкевич А. Народна консерваторія / Анатолій Житкевич // Радянське Поділля. – 1971. – 29 жовтня. – С. 4. 10
12. Корабельникова Л. З. Народные консерватории // Музыкальная энциклопедия: В 6 т. \ Редкол.: А.М Прохоров (председатель) и др. – М.: Советская энциклопедия, 1976. – Т. 3. – С. 906. 11
13. Приватний архів Анатолія Прияна (ПААП) – Збірка знімок та особистого архіва родини Комінек. 12
14. Театр і музика // Наш шлях. – 1920. – № 135. 13

Кузив М.В.

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

ЛИЧНОСТЬ ЗДЕНЕКА КОМИНЕКА В ИСТОРИИ НАРОДНОЙ КОНСЕРВАТОРИИ В КАМЕНЦЕ-ПОДОЛЬСКОМ

Аннотация

В статье на основе архивных, документальных и исторических материалов освещен процесс становления Народной консерватории в Каменце-Подольском в 20-х годах ХХ века. Впервые анализируется устав Народной консерватории. В статье исследуется деятельность выдающегося подольского музыканта Зденека Коминек, раскрываются малоизвестные факты его биографии и роль музыканта в открытии Народной консерватории. Автор отмечает региональную специфику этой яркой страницы в истории подольской культуры.

Ключевые слова: музыка, музыкальное образование, Народная консерватория, культурно-образовательное учреждение.

Kuziv M.V.

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

FIGURE OF ZDENEK KOMINEK IN THE HISTORY OF THE PEOPLE'S CONSERVATORY IN KAMIANETS-PODILSKYI

Summary

The article on the basis of archival, documentary and historical materials illuminates the process of formation of the People's Conservatory in Kamianets-Podilskyi in the 20-ies of the XX century. The author is the first to analyse the charter of the People's Conservatory. This article examines the work of the prominent Podilskian musician Zdenek Kominek, reveals little-known facts of his biography and his role in opening of People's Conservatory. The author notes the regional specificity of this bright page in the history of culture of Kamianets-Podilskyi.

Keywords: music, music education, People's Conservatory, cultural and educational institution.